

PLATO

PHAEDRUS

VERTALING 259E–266C, 268C–269C, 274B–278B

Adriaan Rademaker / Universiteit Leiden

259e–266c

Sok. Welnu, moeten we niet, hetgeen we ons zojuist hebben voorgenomen te gaan bekijken, met betrekking tot de logos gaan bekijken op welke manier het fraai is om die te spreken en te schrijven, en op welke manier niet?

Phai. Dat is duidelijk.

Sok. Moet niet gegeven zijn voor *logoi* die op de juiste en goede manier gaan worden gesproken, dat het denken van de spreker op de hoogte is van de waarheid over datgene waarover hij spreken gaat?

Phai. Ik ben daarover als volgt ingelicht, mijn beste Sokrates, dat er geen **260a** noodzaak is voor degene die redenaar wil zijn om datgene wat in werkelijkheid rechtvaardig is te kennen, maar veeleer datgene wat de massa zal vinden, de mensen die zullen rechtspreken; en evenmin <moet hij weten> wat werkelijk goed en juist is, maar in plaats daarvan wat de mensen zullen vinden. Daaruit namelijk komt het overtuigen voort, maar niet uit de waarheid.

Sok. ‘Zeker niet te verwerpen’ moet het woord zijn, mijn beste Phaidros, dat wijzen spreken, nee, we moeten kijken of zij niet iets zinnigs melden. Zo ook moeten we datgene wat nu is gezegd niet zomaar verwerpen.

Phai. Je hebt gelijk.

Sok. Laten we het dan als volgt bekijken.

Phai. Hoe dan? **260b**

Sok. Stel dat ik jou ertoe wil overhalen om de vijanden af te slaan door een paard te kopen, en stel dat wij allebei niet weten wat een paard was, maar ik zoveel in feite wel weet over jou, dat Phaidros onder ‘paard’ verstaat dat wezen onder de tamme dieren dat de grootste oren heeft...

Phai. Dat zou *belachelijk* zijn, Sokrates.

Sok. Nee, nog niet: maar wel wanneer ik jou dan in ernst wil overtuigen, door een speech te componeren ter meerdere eer en glorie van de ezel, waarin ik hem de naam paard geef en beweer dat dat beest alles waard is zowel om thuis te bezitten als op een veldtocht, geschikt om er oorlog op te voeren en bovendien in staat om je bagage te dragen **260c** en nog in vele andere opzichten nuttig.

Phai. Dan zou het totaal belachelijk zijn.

Sok. Is het niet beter om een belachelijke medestander te zijn dan een te duchten concurrent?

Phai. Dat lijkt me wel.

Sok. Wanneer het dan zo is dat de redenaar niet weet wat goed is en slecht, en hij een stad onder handen krijgt die er net zo aan toe is, en hij die gaat overtuigen, waarbij hij niet de loftrumpet steekt over zoiets banaals als een ezel als had hij het over een paard, maar in plaats daarvan over slecht als ware het goed; en wanneer hij zich dan de opvattingen van de massa eigen heeft gemaakt en er in slaagt hen over te halen slecht te han-

delen in plaats van goed, wat voor vrucht denk je zal de retorika vervolgens **260d** plukken uit hetgeen zij heeft gezaaid?

Phai. Geen erg fraaie vrucht.

Sok. Wat ik me afvraag, mijn beste, hebben we ons nu schuldig gemaakt aan al te grove verwijten tegen de redenaarskunst? Zij zal misschien wel zeggen: ‘Wat bazelen jullie nu, geachte meneren? Ik leg immers niemand de eis op om zonder de waarheid te kennen te leren spreken, integendeel, als een raad van mij iets voorstelt, dan moet hij eerst die kennis verwerven, en dan pas mij ter hand nemen. Waarop ik mij voorsta is veeleer dit: dat zonder mij degene die de waarheid kent nog steeds niet in staat zal zijn om vakkundig te overtuigen. **260e**

Phai. Zal ze niet gelijk hebben daarmee?

Sok. Jawel, als tenminste de *logoi* die tegen haar optrekken getuigen dat zij inderdaad een *techne* is. Het komt mij namelijk voor alsof ik een aantal *logoi* hoor naderen en getuigen, dat zij ons misleidt en dat zij niet een *techne* is maar veeleer een handigheid die niets met *techne* van doen heeft. En een onvervalste *techne* van het spreken, zegt de Spartaan, zonder dat men vat heeft op de waarheid, die is er niet noch zal die er ooit zijn. **261a**

Phai. Die *logoi* hebben we nodig, Sokrates: laat ze opmarcheren en inspecteer wat ze zeggen en hoe ze dat bedoelen.

Sok. Aangerukt dan, mijn beste kinderen, en overtuigt de gelukkige vader Phaidros ervan dat, als hij niet op een adekwate manier *philosophia* zal bedrijven, hij ook nooit in staat zal zijn om over enig onderwerp te spreken. Antwoorden moet Phaidros.

Phai. Vraag maar.

Sok. Goed dan: is het niet zo dat in zijn geheel beschouwd de *retorike* wellicht een methode is om zielen te beïnvloeden door middel van *logoi*, niet alleen in rechtbanken en alle andere publieke vergaderingen, **261b** maar ook in privé-aangelegenheden? En is het niet zo dat zij een en dezelfde is of het nu om kleine of grote onderwerpen gaat, en dat er absoluut niet meer eer te stellen valt in de juiste toepassing ervan wanneer deze gericht is op ernstige kwesties, dan wanneer deze betrekking heeft op triviale kwesties? Of hoe ben jij daarover ingelicht?

Phai. Nee, bij Zeus, niet helemaal zó: het is bij uitstek in de rechtspraak dat men spreekt en schrijft met toepassing van een *techne*, en op deze wijze spreekt men ook in de volksvergadering. Dat zij op meer gebieden wordt toegepast, heb ik nog nooit gehoord.

Sok. Zijn het echt de verhandelingen van Nestor en Odysseus alleen waarmee je inzake *logoi* bekend bent, die ze hebben geschreven toen ze in Ilion niets te doen hadden? Heb je nooit van die van Palamedes gehoord? **261c**

Phai. Nee, en zeker ook niet van die van Nestor, tenzij je van Gorgias een Nestor maakt of van een Thrasymachos en een Theodoros Odysseus.

Sok. Misschien. Laten wij hen laten voor wat ze zijn. Maar jij, jij moet mij antwoord geven: in rechtbanken, wat doen de strijdende partijen daar? Spreken ze niet tegen, dat is toch wat ze doen? Of wat zullen we daarover zeggen?

Phai. Precies dat doen ze.

Sok. Inzake recht en onrecht?

Phai. Ja.

Sok. Is het dan niet zo dat degene die dat vakkundig doet zal zorgen dat **261d** dezelfde zaak in de ogen van hetzelfde publiek nu eens rechtvaardig lijkt, maar desgewenst ook onrechtvaardig?

Phai. Ja, natuurlijk.

Sok. En in de volksvergadering zal hij kennelijk zorgen dat de stad hetzelfde voorstel nu eens goed vindt, en dan weer het tegendeel daarvan?

Phai. Zo is het.

Sok. En Palamedes van Elea dan? Weten wij niet dat hij spreekt op vakkundige wijze, op zo een manier dat het zijn gehoor toeschijnt dat hetzelfde gelijk is en ongelijk, één geheel en vele zaken, en statisch en in beweging?

Phai. Zeer zeker.

Sok. Het is dus niet zo dat alleen in rechtbanken en volksvergaderingen de kunst van het strijden in woorden wordt toegepast. **261e** Integendeel, naar het zich nu laat aanzien: met betrekking tot alles wat men spreekt zal er veeleer één bepaalde *techné* zijn, als het tenminste een *techné* is, die *techné* zal het zijn, waardoor iemand in staat zal zijn alles met alles gelijk te stellen van die subjecten en objecten die vergelijking toelaten; tevens zal hij hierdoor in staat zijn om, wanneer een ander dergelijke vergelijkingen maakt en dat verhult, zulks aan het licht te brengen.

Phai. Wat voor iets is dat dan volgens jou?

Sok. Ik denk dat het duidelijk wordt als we het zó bekijken: misleiding, treedt dat eerder op bij zaken die veel verschillen of weinig? **262a**

Phai. Bij dingen die weinig verschillen.

Sok. Het is dus nodig dat degene die de bedoeling heeft een ander te misleiden, maar zich zelf niet te laten misleiden, dat die de overeenkomst en het verschil tussen de feiten precies kent.

Phai. Dat is onvermijdelijk.

Sok. Zal hij nu echt in staat zijn, wanneer hij de werkelijkheid met betrekking tot elk afzonderlijk object niet kent, om de overeenkomst met dat onbekende object, groot of klein, in andere objecten te onderkennen? **262b**

Phai. Onmogelijk.

Sok. is het dan niet zo dat in het geval van mensen die tegen de feiten in een bepaalde opvatting hebben en misleid worden, dat het in dat geval duidelijk is dat die toestand er door bepaalde overeenkomsten is ingeslopen?

Phai. Zo gaat dat tenminste.

Sok. Is het nu denkbaar dat iemand vakkundig in staat zal zijn om mensen van positie te doen veranderen, waarbij hij ze beetje bij beetje en door middel van gelijkenissen van de waarheid telkens tot het tegendeel brengt, of dat hij zelf in staat zal zijn dat te ontlopen, als hij niet op de hoogte is van wat elk afzonderlijk object is?

Phai. Dat bestaat niet. **262c**

Sok. Dus wat betreft een *techné* van welsprekendheid, mijn beste: degene die de waarheid niet kent, maar die meningen heeft nagejaagd, die zal een belachelijke *techné* maken, naar het zich laat aanzien, en een niet-vakkundige.

Phai. Dat zou wel eens kunnen.

Sok. Wil je dan in de rede van Lysias die je bij je hebt, en in die twee die wij uitgesproken hebben iets zien van die elementen waarvan wij zeggen dat ze al dan niet vakkundig zijn ingezet?

Phai. Misschien nog wel hetallerliefst, want nu zitten we als het ware in abstracto te praten, zonder geschikte voorbeelden.

Sok. Laat het nu net zo uitkomen, zo te zien, dat de beide speeches zo geformuleerd waren **262d** dat ze een voorbeeld bevatten, hoe degene die de waarheid kent door een spel in woorden zijn gehoor kan misleiden. En ik, Phaidros, wijs de goden van deze

plaats als oorzaak daarvoor aan. En misschien hebben ook die tolken van de Muzen die hier boven ons hoofd zingen ons die gave ingeblazen. Ik geloof immers niet dat ik zelf enige *techne* van het spreken deelachtig ben.

Phai. Laat dat zijn zoals je zegt, Sokrates. Maak alleen duidelijk wat je beweert.

Sok. Vooruit dan: lees mij het begin van de rede van Lysias voor. **262e**

Phai. "Over mijn situatie ben je op de hoogte, en dat ik vind dat het van voordeel is voor ons wanneer dat inderdaad gebeurt, dat heb je gehoord. En ik vind dat ik het verdien om niet daardoor mis te lopen wat ik vraag doordat ik in feite geen minnaar van je ben. Want die krijgen meteen dan spijt ...

Sok. Stop. Nu is het dan zaak dat wij gaan zeggen wat hij verkeerd doet en onkundig aanpakt. Ja toch? **263a**

Phai. Ja.

Sok. Welnu, is niet voor iedereen duidelijk zoiets als het volgende, dat wij het over sommige van dit soort begrippen eens zijn, maar over andere oneens?

Phai. Ik denk dat ik begrijp wat je bedoelt, maar zeg het me nog duidelijker.

Sok. Wanneer iemand het woord 'ijzer' uitspreekt, of 'zilver', is het dan niet zo dat we precies hetzelfde in gedachten hebben?

Phai. Ja, helemaal.

Sok. En als iemand 'rechtvaardig' zegt of 'goed'? Is het dan niet zo dat men verschillende kanten opgaat, en wij het oneens zijn met elkaar en met onszelf?

Phai. Zeer zeker. **263b**

Sok. Dus in sommige gevallen zijn wij het eens, en in andere niet?

Phai. Zo is het.

Sok. In welk type gevallen dan zijn wij meer ontvankelijk voor misleiding, en in welk type gevallen vermag de retorika meer?

Phai. Duidelijk in die gevallen waarin wij dwalen.

Sok. Is het dan niet zo dat degene die op zoek wil gaan naar een methode van wel-sprekendheid in de eerste plaats die dingen stuk voor stuk moet hebben onderverdeeld, en een kenmerk paraat moet hebben van elk van beide soorten, het soort gevallen waarin de massa noodzakelijkerwijs zal dwalen en het soort waarin dat niet zo is? **263c**

Phai. Een fraaie verworvenheid, Sokrates, zou bedacht hebben degene die dat heeft verworven.

Sok. Vervolgens moet hij, denk ik, als hij bij elk individueel begrip komt dat niet onbewust doen, maar scherp opletten tot welke soort het onderwerp waarover hij wil gaan spreken in feite behoort.

Phai. Zeker.

Sok. Hoe zit het nu met *eros*? Moeten we zeggen dat dat tot de meerduidige begrippen behoort of tot de eenduidige?

Phai. Tot de meerduidige, dunkt me. Of denk jij dat het voor jou anders mogelijk was geweest te zeggen wat je zonet erover hebt gezegd, dat hij schadelijk is voor de jongen en voor zijn minnaar, en dan weer dat hij in feite het grootste goed is? **263d**

Sok. Heel goed. Maar vertel me ook het volgende – je moet immers weten dat ik het mij door mijn enthousiasme niet meer helemaal herinner – heb ik *eros* aan het begin van de rede gedefinieerd?

Phai. Ja, bij Zeus, buitengewoon scherp.

Sok. Oei, hoeveel kundiger zijn naar jouw zeggen de nymphen van Acheloios en Pan de zoon van Hermes in *logoi* dan Lysias de zoon van Kefalos. Of heb ik het mis en heeft ook Lysias aan het begin van zijn redevoering over *eros* ons gedwongen aan te nemen

dat Eros één bepaalde entiteit is die hij zelf prefereerde, **263e** en heeft hij met het oog daarop een ordening gemaakt en heel zijn verdere rede uitgewerkt? Wil je dat wij nog een keer het begin ervan lezen?

Phai. Ja, als je dat een goed idee vindt. Maar wat je zoekt dat is er niet te vinden.

Sok. Lees maar, dan hoor ik hem zelf.

Phai. "Over mijn situatie ben je op de hoogte, en dat ik vind dat het van voordeel is voor ons wanneer dat inderdaad gebeurt, dat heb je gehoord. En ik vind dat ik het verdien om niet daardoor mis te lopen wat ik vraag **264a** doordat ik in feite geen minnaar van je ben. Want die krijgen dan spijt van hun weldaden wanneer ophouden met verlangen ..."

Sok. Er scheelt zo te zien echt veel aan dat hij doet wat wij zoeken, hij die niet eens vanaf het begin maar vanaf het einde op de rug achteruit gaat zwemmen door zijn eigen redevoering, en die begint met die dingen die de minnaar aan het einde zou kunnen zeggen tot zijn geliefde. Of heb ik ongelijk, Phaidros, mijn beste? **264b**

Phai. Het is in ieder geval duidelijk een eindpunt, Sokrates, waarover hij zijn rede houdt.

Sok. Hoe zit het met de rest? Vind je niet dat de onderdelen van de rede lukraak zijn uitgestrooid? Of heb je de indruk dat het als tweede gezegde noodzakelijkerwijze als tweede moet zijn geplaatst, of enig ander onderdeel van het gezegde? Ik had namelijk de indruk, als volslagen leek, dat op superieure wijze elke inval door de schrijver is uitgesproken. Maar kun jij een compositorische noodzaak aanwijzen waardoor hij dat zo in deze volgorde naast elkaar heeft gezet?

Phai. Wat aardig van je, dat je denkt dat ik in staat ben zijn motieven zo **264c** precies te onderscheiden.

Sok. Maar deze bewering zou je denk ik *wel* durven doen, dat elke rede als een levend wezen organisch in elkaar moet zitten, met een lichaam dat hem eigen is, zodat hij noch zonder kop noch zonder voeten zit, maar centrale delen en extremiteiten heeft, die zo geschreven zijn dat ze bij elkaar en bij het geheel passen.

Phai. Ja natuurlijk.

Sok. Kijk dan nu eens naar de rede van jouw vriend, of die zo of anders in elkaar zit, en je zult vinden dat die helemaal niet van het epigram verschilt dat volgens sommigen op het graf van Midas de tiran geschreven is. **264d**

Phai. Wat voor epigram is dat, en wat is ermee?

Sok. het is het volgende:

*Ik ben een bronzen meisje, en ik sta op Midas' graf,
zolang als water stroomt en hoge bomen bloeien,
zal ik hier ter plekke blijven op zijn veelbeweende graf,
en vertellen aan passanten dat Midas hier ligt begraven. 264e*

Dat het niets uitmaakt of een regel daarvan iets als eerste of laatste wordt gezegd, dat zie je in, denk ik zo.

Phai. Je steekt de draak met onze redevoering, Sokrates.

Sok. Goed dan, laten we die, opdat jij je niet ergert, verder rusten. Let wel, ik heb de indruk dat hij veel voorbeelden bevat van welke men, indien men ze in het oog, houdt voordeel zou kunnen hebben, maar als men ze gaat imiteren niet zo heel erg. – maar laten we naar de andere *logoi* toegaan. Zij bevatten namelijk een element, naar mij voorkomt, dat relevant is om te bekijken voor hen die een onderzoek naar welsprekendheid willen doen. **265a**

Phai. Wat bedoel je voor iets?

Sok. Ze waren geloof ik tegengesteld. Want de ene zei dat je op de avances van de minnaar, de ander dat je op die van de niet-minnaar in moet gaan.

Phai. En wel op buitengewoon krachtige wijze.

Sok. Ik dacht dat je de waarheid ging zeggen: op waanzinnige wijze. Maar wat ik zocht is precies dat: Want we zeiden dat *eros* een vorm van waanzin is, nietwaar?

Phai. Ja.

Sok. En van waanzin waren er twee soorten, van welke de een onder invloed van menselijke ziekten ontstaat, de ander door toedoen van een goddelijke verandering van onze gebruikelijke gedragingen. **265b**

Phai. Zeker.

Sok. En van die goddelijke waanzin hebben we vier soorten van vier verschillende goden onderscheiden, en daarbij stelden we dat de inspiratie van de ziener van Apollo afkomstig was, en van Dionysos die van de wijdeling in de mysterieën, van de muzen wederom de inspiratie van de poëzie, en een vierde van Aphrodite en Eros, een waanzin van de liefde, daarvan hebben we gezegd dat die de beste is, en terwijl we op ik weet niet wat voor wijze de aandoening van de liefde hebben geschilderd, waarbij we misschien ten dele de waarheid hebben getroffen, maar ongetwijfeld ook naar elders zijn afgedreven, hebben we een niet volslagen ongeloofwaardige redevoering gebrouwen, **265c** een soort gezang in de vorm van een verhaal, en op gepaste en omzichtige wijze een grap uitgehaald met jouw en mijn meester Eros, Phaidros, de hoeder van mooie kinderen.

Phai. Op een wijze die naar mijn smaak ook nog eens allerminst onplezierig was om te horen.

Sok. Laat ons dan nu dit punt eruit lichten, hoe de speech van laken op prijzen kon overgaan.

Phai. Hoe bedoel je dat dan?

Sok. Ik heb de indruk dat de rest in feite schertsenderwijze gesproken is. Onder die niet nader te noemen dingen die bij toeval zijn gezegd echter waren twee soorten opmerkingen, **265d** waarvan het niet onplezierig is als iemand het vermogen daarvan vakkundig zou kunnen vatten.

Phai. Welke?

Sok. De eerste is de techniek om door synoptische blik onder een noemer te brengen wat her en der is verspreid, opdat men door elk fenomeen te definiëren duidelijk maakt waarover men maar wil onderwijzen. Zoals in de zojuist gegeven definitie met betrekking tot Eros, of die nu juist of onjuist is geformuleerd, in ieder geval werd de speech hierdoor in staat gesteld iets te zeggen dat duidelijk en met zichzelf in overeenstemming was.

Phai. En de andere soort, Sokrates, welke bedoel je daarmee? **265e**

Sok. Dat men wederom in staat is iets soortgewijze op te snijden volgens de geledingen zoals het gegroeid is, en het niet onderneemt om ook maar een deel af te breken, op de wijze van een slechte kok. Neen, zoals zojuist de beide redevoeringen het onverstand van de geest samen als één soort hebben opgevat, en zoals **266a** aan één lichaam gelijknamige paren ledematen groeien, die linker- en rechter- genoemd worden, zo ook hebben de beide redevoeringen de categorie waanzin opgevat als iets dat voor ons één is, en heeft de één het deel ter linkerkant afgesneden en dat weer opgedeeld en niet gestopt alvorens hij daarin vond een zogenoemde ongunstige eros, en heeft hij die zeer terecht uitgescholden, en heeft de ander ons naar het gebied aan de goede zijde van de waanzin

geleid, en iets gevonden dat gelijknamig is met dat eerste deel, maar een soort goddelijke eros is, **266b** en ons die voorhoudend heeft hij hem geprezen als zijnde voor ons de oorzaak van het grootste goed.

Phai. Je hebt compleet gelijk.

Sok. Die dingen nu, daar houd ik zelf van, Phaidros, van onderverdelingen en samenvattingen, opdat ik in staat ben te spreken en te denken; en als ik iemand anders in staat acht *de dingen als éénheid en in hun veelheid te beschouwen* dan achtervolg ik hem "van achteren in zijn voetspoor als dat van een god". En degenen die in staat zijn dat te doen, of ik hen nu juist benoem of niet, dat weet de godheid, maar ik noem ze **266c** tot nader order dialectici.

268a–269c

Sok. Laten wij die kleinigheden laten voor wat ze zijn; maar laten wij de genoemde elementen nader onder het licht bezien, om te zien welke het vermogen van het vak is dat zij in zich hebben, en wanneer dat werkzaam is.

Phai. Een zeer sterk vermogen, Sokrates, althans in vergaderingen van de massa.

Sok. Dat hebben ze zeker. Maar, meneer, kijk ook jij eens of ook jij vindt dat hun weefsel gaten vertoont, net als ik vind.

Phai. Laat maar zien dan.

Sok. Vertel me: als iemand op jouw vriend Eryximachos of zijn vader Akoumenos af zou stappen, en zou zeggen: "Ik ben in staat zulke middelen aan lichamen toe te dienen dat ik ze kan verwarmen **268b** wanneer ik dat wil en af laten koelen en ze als mij dat goeddunkt kan laten overgeven en dan weer aan diarree kan laten lijden, en nog veel meer van die vaardigheden. En nu ik dat weet vind ik dat ik een arts ben en dat ik een ander arts kan maken aan wie ik maarde kennis van die dingen overdraag. Wat zouden ze denk je, als ze dat horen, zeggen?"

Phai. Wat anders dan dat ze hem zouden vragen of hij ook nog zou weten *wie* hij dat alles moest laten doen en wanneer, en in welke mate.

Sok. En als hij nu zei: "Helemaal niet. Ik acht degene die die vaardigheden **268c** van mij heeft geleerd zelf in staat om te doen wat je verlangt.

Phai. Ik denk dat ze zouden zeggen: Die man is gek; hij heeft ergens uit een boek van wat geneesmiddelen gehoord, of is er tegenop gelopen, en meent nu dat hij een arts is, terwijl hij helemaal geen verstand heeft van het vak.

Sok. En wat dan als iemand op Sophokles afstapte of Euripides, en zei dat hij in staat was over een kleine zaak bijzonder lange redevoeringen te maken, en over een grote zaak hele korte, en wanneer hij dat wil meelijwekkende of integendeel angstaanjagende en dreigende, en al dat soort **268d** andere karakteristieken, en dat hij meende door die dingen over te dragen het maken van een tragedie te onderwijzen.

Phai. Ook zij, Sokrates, zouden iemand uitlachen als hij dacht dat een tragedie iets anders was dan een compositie uit die elementen, en wel zo vervaardigd dat ze past bij alle onderdelen en bij het geheel.

Sok. Maar ze zouden vast niet op boerse wijze schelden, maar veeleer zoals een man van de muzen doet, wanneer hij iemand tegenkomt die denkt dat hij een expert in harmonie is omdat hij toevallig in staat is een snaar zo hoog en laag mogelijk te stemmen, **268e** zo iemand zou niet woest zijn en zeggen: "Nietsnut! Je bent buiten zinnen!". Veeleer zou hij als man van de muzen op vriendelijker wijze zeggen: "Mijn beste, het is wel nodig voor een aankomend expert in harmonie ook die dingen te beheersen, maar

dat neemt niet weg dat het mogelijk is dat degene die in jouw situatie verkeert zelfs niet een klein beetje verstand heeft van harmonie. Je beheest namelijk de lessen die voorafgaand aan de harmonieeler noodzakelijk zijn, maar niet de harmonieeler zelf.

Phai. Zeer juist. **269a**

Sok. Is het dan niet zo dat ook Sophokles zou zeggen dat degene die hun een staaltje van zijn kunnen komt geven, dat die de voorstudiën voor de tragedie beheerst maar niet het vak van tragediedichter, en Akoumenos dat hij de voorbereiding op een artsstudie kent maar niet de geneeskunde?

Phai. Zeer zeker.

Sok. Wat zou dan de zoetgevooisde Adrastos denken we zeggen, of ook Perikles, als ze zouden horen van die bijzonder fraaie kunstgrepen die we zojuist zijn langsgegaan – verkorte zegswijzen, beeldspraken en alle andere dingen waarvan we in het voorbijgaan zeiden dat ze nader bekeken moesten worden – zouden zij **269b** op barse wijze, zoals jij en ik, uit boersheid een onwellevend woord zeggen tegen de mensen die dat soort dingen geschreven hebben en onderwijzen als ware dat een leer van de welsprekendheid, of zouden zij daar zij wijzer zijn dan jij en ik ook ons berispen en zeggen: "Phaidros en Sokrates, jullie moeten niet geërgerd zijn maar veeleer toegeeflijk, als sommige mensen die geen verstand hebben van dialektiek niet in staat zijn gebleken een definitie te geven wat de rhetorica nu precies is, en zij op basis van die toestand de noodzakelijke voorkennis voor het vak bezaten en dachten dat ze de welprekendheid ontdekt hadden, **269c** en als zij menen door die kennis over te dragen aan anderen een volledige scholing in rhetorica te hebben aangeboden, maar anderzijds dat het overtuigend inzetten van al die componenten en het componeren van het geheel, een klus van niets, dat hun leerlingen dat zelf op eigen houtje moeten aanbrengen in hun speeches."

274b–278b

Sok. De vraag naar wat passend is met betrekking tot schrijven en naar wat onpassend is, op welke manier in praktijk gebracht het goed is, en op welke manier ongepast, die is nog over. Nietwaar?

Phai. Ja.

Sok. Weet je dan hoe je bij uitstek de goden een genoeg zult doen inzake *logoi*, in de praktijk of in theorie?

Phai. helemaal niet. Jij wel? **274c**

Sok. Ik kan een verhaal vertellen van onze voorouders, maar de waarheid weten zij zelf alleen. Als we die zouden vinden, zou ons dan nog iets gelegen zijn aan de opvattingen van de mensen?

Phai. Een belachelijke vraag die je daar stelde. Maar vertel wat je beweert gehoord te hebben.

Sok. Goed dan: ik heb gehoord dat er in Naukratis in Egypte een van de plaatselijke oude goden is geweest, aan wie ook de heilige vogel toebehoorde die ze zoals je weet ibis noemen; de god zelf heette Theuth. Deze nu heeft als eerste het gebruik van getal en berekening ontdekt, **274d** en landmeetkunde en astronomie, en ook nog bordspelen en dobbelspelen, en speciaal ook het schrift. Koning was toentertijd Thamoses, van heel Egypte rond de grote stad in de hooggelegen regio, die de Grieken het Egyptische Thebe noemen, en de god-koning noemen ze Ammon. Naar hem kwam Theuth toe, en hij demonstreerde zijn kunsten, en hij zei dat ze moesten worden doorgegeven aan de andere Egyptenaren. Maar de koning vroeg welk nut elk afzonderlijk had, en toen

Theuth ze langsliep reageerde hij door, al naar gelang hij gelijk of ongelijk **274e** leek te hebben, het ene te gispnen en het ander te prijzen. Vele oordelen heeft Thamous met betrekking tot elke afzonderlijke vaardigheid in gunstige en ongunstige zin tegenover Thamos uitgesproken, naar men zegt, en het zou een lang verhaal zijn die nu na te lopen. Maar toen hij bij het schrift was aangekomen, zei Theuth: "Deze vondst, sire, zal de Egyptenaren wijzer en beter van memorie maken. Het is uitgevonden als middel ten behoeve van geheugen en wijsheid." Maar de ander zei: "Vindingrijkste Theuth, de een is in staat om de verworvenheden van vakken voort te brengen, een ander om te beoordelen wat voor aandeel in schade of nut ze hebben voor de toekomstige gebruikers. In concreto **275a** heb jij nu, als vader van letters, uit affectie het tegendeel beweerd van wat ze vermogen. Die vondst van jou namelijk zal bij de leerlingen vergeetachtigheid in hun zielen teweegbrengen door verwaarlozing van hun geheugen, aangezien ze uit vertrouwen op het schrijven zich dingen uitwendig door toedoen van externe tekens zullen herrineren, niet van binnen door toedoen van henzelf. Je hebt dus geen middel voor het geheugen gevonden, maar eentje om mensen ergens aan te herinneren. Van wijsheid verschaf je je leerlingen de schijn, en niet de werkelijkheid; want als ze door jou van veel dingen gehoord hebben zonder echt onderwijs, **275b** zullen ze veelwetters lijken terwijl ze voor het merendeel onwetend zijn; en bovendien zullen ze moeilijk zijn om mee samen te zijn, aangezien ze waanwijs zijn geworden in plaats van wijs.

Phai. Sokrates, met gemak schud jij Egyptische *logoi* uit de mouw en *logoi* van welke oorsprong je maar wilt.

Sok. Mijn beste, de mensen in het heiligdom van Zeus van Dodona zeiden dat de woorden van een eik de eerste profetische *logoi* zijn geweest. Die mensen van toen, van wie je moet weten dat ze nog niet *clever* waren zoals jullie moderneren, hun was het voldoende om naar een eik en een rots te luisteren, uit naïveteit, als die maar waarheid spraken; **275c** maar jou maakt het misschien uit wie de spreker is en waar hij vandaan komt. Want je kijkt niet alleen daarnaar, of het zo in elkaar zit of anders.

Phai. Je verwijt is terecht: ik denk dat het met het schrift zit zoals de Thebaan zegt.

Sok. Is het dan niet zo dat degene die denkt een leer van het vak op schrift te hebben nagelaten, en evenzeer degene die deze overneemt als zou er iets ondubbelzinnigs en onwankelbaars uit het geschreven woord resulteren, dat die wel eens vol naïveteit zou kunnen zitten en in feite de profetie van Ammon niet zou kennen, als hij denkt dat geschreven *logoi* iets meer zijn **275d** dan het herinneren van degene die al weet aan datgene waarover het geschrevene maar gaat?

Phai. Zeer juist.

Sok. Dat is denk ik een frappante eigenschap, Phaidros, die het schrijven daar heeft, en een die waarlijk overeenkomt met de schilderkunst. Immers haar kinderen staan als levend <voor ons>, maar als je iets vraagt, dan hullen ze zich in een zeer plechtig zwijgen. Hetzelfde doen ook de *logoi*. Je zou denken dat ze spreken alsof ze enig verstand hebben, maar als je naar iets vraagt van hetgeen gezegd wordt in de wens iets te leren, dan geeft hij slechts één bepaalde uitspraak aan, steeds maar hetzelfde. En wanneer hij eenmaal geschreven is, **275e** circuleert elke *logos* overal gelijkelijk op dezelfde manier bij degenen die verstand van zaken hebben, en op dezelfde manier bij hen die dat helemaal niets aangaat, en hij is niet in staat te spreken tot hen tegen wie dat moet en niet <tot anderen>. En wanneer hem een fout wordt aangedaan en hij ten onrechte wordt bekritiseerd, dan heeft hij altijd zijn vader nodig als helper. Want zelf is hij niet in staat om zichzelf te verdedigen noch om zichzelf te hulp te komen.

Phai. Ook dat heb je zeer juist gezegd. **276a**

Sok. Wat nu? Zien we een andere *logos*, een broertje van die eerste en een wettig kind, zowel op welke manier die ontstaat, als hoeveel beter en machtiger hij is dan de ander?

Phai. Welke *logos* bedoel je daarmee, en hoe ontstaat die?

Sok. Een *logos* die met behulp van kennis geschreven wordt in de ziel van de leerling, die in staat is op te komen voor zichzelf, en weet te spreken en te zwijgen tegenover wie dat moet.

Phai. De *logos* van degene die weet bedoel je, een levende en bezielde *logos*, waarvan men de geschreven *logos* met recht een soort schim zou kunnen noemen. **276b**

Sok. Zeer zeker kan men dat. Zeg me dan nu het volgende: een boer met verstand van zaken, zou die de zaden waar hij om gaf en waarvan hij wilde dat ze vrucht gingen dragen, zou hij die serieus 's zomers in tuintjes van Adonis zaaien en blij zijn als hij die in acht dagen fraai zag worden, of zou hij dat louter om wille van het spel en het feest doen, als hij het al zou doen; en zou hij in geval hij het ernstig meent gebruik maken van de landbouwkunde en zaaien op de juiste tijd, en zou hij blij zijn wanneer in de achtste maand dat wat hij heeft gezaaid tot wasdom komt? **276c**

Phai. Zo zit het waarschijnlijk, Sokrates: het laatste zou hij in ernst doen, het eerste op een andere manier, zoals je zegt.

Sok. En de man die kennis heeft van wat rechtvaardig is en wat goed en fraai is, moeten we zeggen dat die ten opzichte van de landbouwer minder verstand heeft van zijn eigen zaden?

Phai. Helemaal niet.

Sok. Hij zal zijn producten dus niet in ernst in zwarte vloeistof neerschrijven door ze door middel van een pen uit te zaaien in woorden die niet in staat zijn zichzelf in woord te hulp te komen, en die niet in staat zijn op adequate wijze de waarheid te onderwijzen.

Phai. Nee, dat is natuurlijk niet waarschijnlijk. **276d**

Sok. Inderdaad niet. Maar de tuintjes in geschrifte, die zal hij, naar het zich laat aanzien, om wille van de sport inzaaien en schrijven; en als hij dat doet, daarbij voor zichzelf notities ter ondersteuning van het geheugen opslaand voor wanneer hij de ouderdom der vergetelheid bereikt, en ook voor ieder ander die op hetzelfde spoor zit, dan zal hij blij zijn wanneer hij ze tot tere plantjes ziet groeien; en wanneer anderen met andere manieren van tijdverdrijf bezig zijn, wanneer ze zich met symposia bespreken en allerlei andere aanverwante zaken, dan zal hij, naar het lijkt, in plaats daarvan zijn tijd doorbrengen door te spelen met datgene waar ik het over heb. **276e**

Phai. Dat is een heel fraai tijdsverdrijf naast een nutteloos dat je daar noemt, Sokrates, het spel van de man die in staat is met *logoi* te spelen, en daarbij over rechtvaardigheid en andere onderwerpen die je noemt verhalen maakt.

Sok. Ja, beste Phaidros, zo is het. Maar veel mooier nog, denk ik, is het als men ernst maakt met betrekking tot die zaken, wanneer iemand het vak van de dialectiek bedrijft, een geschikte ziel onder handen neemt, en in haar *logoi* voortbrengt en inzaait met behulp van kennis, die in staat zijn zichzelf en hun verwekker **277a** te hulp te komen en die niet vruchteloos maar zaaddragend zijn, vanuit welke andere *logoi* in andere karakters opkomend dat zaad steeds weer zonder dat het sterft door kunnen geven, en die hun bezitter gelukkig maken in zo hoge mate als dat maar voor een mens mogelijk is.

Phai. Ja, dat is nog veel fraaier wat je nu zegt.

Sok. Nu zijn we dan in staat die andere punten te beoordelen, Phaidros, nu we het hierover eens zijn.

Phai. Welke punten?

Sok. Ik bedoel die welke we in ogenschouw wilden nemen waardoor we op dit punt uit zijn gekomen, namelijk het voornemen om het verwijt tegen Lysias met betrekking tot het schrijven van redevoeringen te onderzoeken, **277b** en ook de *logoi* zelf, welke met en zonder vakkennis geschreven worden. De vraag wat vakkundig is en wat niet lijkt mij nu voldoende duidelijk te zijn gemaakt.

Pahai. Zo leek het inderdaad: maar help me nog even herinneren hoe.

Sok. Vooraleer men de waarheid kent met betrekking tot elk onderwerp waarover hij spreekt of schrijft, en hij in staat is om elk onderwerp op zichzelf te definiëren, en hij, als hij het gedefinieerd heeft, het weer in soorten weet onder te verdelen tot aan een ondeelbare eenheid toe, en vooraleer hij met betrekking tot de natuur van de ziel langs dezelfde lijnen onderscheid heeft gemaakt, **277c** en daarbij de soort (*logos*) vindt die bij elke ziel van nature past, en hij zijn *logos* langs die lijnen inricht en uitrust, waarbij hij aan een gecompliceerde ziel gecompliceerde en alle registers bestrijkende *logoi* geeft, en eenvoudige aan een eenvoudige ziel; niet eerder zal het op vakkundige wijze mogelijk zijn, voor zover dat überhaupt mogelijk is, dat men het maken van *logoi* ter hand neemt, net zo min om te onderwijzen als om te overtuigen, zoals het hele voorafgaande gesprek ons heeft duidelijk gemaakt.

Phai. Absoluut; dat is op de een of andere manier zo gebleken. **277d**

Sok. En hoe zit het met de vraag of het spreken en schrijven van *logoi* mooi of lelijk is, en op welke wijze gepraktiseerd men het met recht verwijtbaar kan noemen en hoe niet, is het niet zo dat ons datgene wat kort geleden is gezegd ons heeft duidelijk gemaakt...

Phai. Wat bedoel je?

Sok. ... dat wanneer hetzij Lysias hetzij iemand anders ooit *logoi* geschreven heeft of zal gaan schrijven, hetzij in privé-aangelegenheden, hetzij in staatsaangelegenheden, door door middel van het indienen van wetten een politiek geschrift te maken, en wanneer hij veronderstelt dat er daarin een grote zekerheid en helderheid zit, dat het op die manier een schande zal zijn voor de schrijver, of iemand dat nu uitspreekt of niet: want dat men wakend en slapend onbekend is met recht **277e** en onrecht, en kwaad en goed, dat kan er waarlijk niet aan ontkomen verwijtbaar te zijn, zelfs niet wanneer de gehele massa het prijst.

Phai. Immers neen.

Sok. Maar de man die meent dat in de geschreven *logos* over elk denkbaar onderwerp noodzakelijkerwijze veel scherts zit, en dat er nog nooit een *logos* met of zonder metrum die veel serieuze aandacht verdient is geschreven, of zelfs gesproken, zoals die *logoi* die door rhapsoden werden voorgedragen zonder gelegenheid tot vragen en zonder echte onderwijzing maar alleen om wille van overreding, maar die meent dat in feite **278a** de beste van hen een ondersteuning van het geheugen van hen die weten zijn, en dat in de *logoi* die worden onderwezen en die om wille van het leren worden gesproken en die in feite geschreven worden in de ziel, *logoi* over wat recht en wat goed en fraai is, dat daarin alleen helderheid en volmaaktheid zit en iets dat serieuze aandacht verdient; en als hij dan meent dat dergelijke *logoi* als een soort wettige kinderen van hem zelf moeten worden benoemd, in de eerste plaats de *logos* in hemzelf, als er daarbinnen eentje gevonden wordt, en vervolgens andere *logoi* die van deze afstammen **278b** en met deze verwant zijn en tegelijkertijd in de zielen van anderen naar behoren ontspruiten: en als hij dan alle andere *logoi* laat voor wat ze zijn ... dan zou dat wel eens het soort man kunnen zijn, Phaidros, zoals jij en ik zouden bidden dat wij mochten worden.

Phai. Zeer zeker wil ik en bid ik om wat je zegt.